

บทที่ 6

การวิเคราะห์ และสรุปผล ตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

จากการศึกษาที่ผ่านมาตั้งแต่ต้นจนถึงบทสุดท้าย รวมทั้งการได้หียบยกกรณีศึกษา ทั้ง 14 ครอบครัวตามกลุ่มฐานะต่างๆ ที่ได้เสนอมาทั้งหมด ทำให้เราได้เห็นถึงสภาพความเป็นไปต่างๆ ด้านภายในชุมชน ซึ่งได้ถ่ายทอดออกมาในรูปลักษณะของสภาพทางสังคมภายใต้ระบบการผลิตตามประเพณีที่มีลักษณะของสังคมบุพกาล กล่าวคือ วิถีชีวิตของชาวนาจะมีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายมีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้เลี้ยงดูสมาชิก และขั้นตอน หรือกระบวนการผลิต เป็นการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่เดิมรวมเข้ากับเทคโนโลยีขั้นพื้นฐานมาใช้ในการผลิต ดังนั้นแรงงานที่มีอยู่จึงเป็นแรงงานที่ได้จากคน และสัตว์ภายในชุมชน มีการพึ่งพาอาศัยกันสูงทั้งนี้ เพราะว่าสังคมมีลักษณะที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการติดต่อกับชุมชนโดยรอบ ได้แก่ การที่สมาชิกในหมู่บ้านเป็นชนกลุ่มน้อย มีภาษาพูด - เขียนที่ยากจะสื่อสารให้ผู้คนภายนอกเข้าใจได้ มีเส้นทางคมนาคมลำบากทำให้การเดินทางสู่ภายนอกแต่ละครั้งที่ต้องใช้เวลาอันยาวนานผู้คนจึงนิยมเดินทางกันเฉพาะเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น นอกจากนี้การที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มากพอ อีกทั้งความต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิตมีอยู่ไม่มาก ทำให้ชาวนาไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อแสวงหารายได้มาเพิ่มเติมสำหรับครอบครัว แต่ในสภาพปัจจุบันความเป็นอยู่ของชาวนามิได้เป็นเหมือนเช่นอดีตอีกต่อไปนับตั้งแต่หมู่บ้านดอนทรายมีถนนที่สามารถใช้ติดต่อกับชุมชนภายนอกได้สะดวกรวดเร็วขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกได้มากขึ้นช่วยให้ได้รับรู้ข่าวสาร เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันและกัน รวมทั้งนโยบายการพัฒนาหลายอย่างที่เข้ามาสู่หมู่บ้าน ได้มีผลกระทบให้ชาวนามิวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก โดยมีการปรับตัวในหลายลักษณะที่แตกต่างกันไปตามศักยภาพหรือเงื่อนไขทางด้านปัจจัยที่มีอยู่ในตัว ชาวนาแต่ละคนแต่ละครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้เพื่อที่จะได้เห็นลักษณะของการปรับตัวทางสังคม และเศรษฐกิจของชาวนาแต่ละครอบครัวก่อนที่จะมีสภาพความเป็นอยู่ดังเช่นปัจจุบัน จึงได้นำเสนอกรณีศึกษา ทั้ง 14 ครอบครัวโดยได้จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มตามสภาพฐานะความเป็นอยู่ที่ปรากฏคือ กลุ่มครอบครัวที่มีฐานะดี กลุ่มครอบครัวที่มีฐานะปานกลางและกลุ่มครอบครัวที่มีฐานะยากจน จากนั้น

ได้ทำการศึกษาย้อนไปในอดีตถึงเรื่องราวความเป็นไปต่างๆ ลักษณะความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัวก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิต และเมื่อระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ได้เข้าสู่ชุมชนแล้วนั้น ชาวนาแต่ละกลุ่มฐานะ หรือแต่ละครอบครัวได้มีการปรับตัวกันอย่างไร หรือได้ใช้วิธีการใดจนสามารถนำพาครอบครัวพ้นฝ่าอุปสรรคได้ดังปรากฏในปัจจุบัน

การที่ชุมชนมีระบบการผลิตเปลี่ยนไปจากเดิมที่มีลักษณะการผลิตเพื่อยังชีพ มาเป็นการผลิตเพื่อการค้าได้ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวนาดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับตลาด และแหล่งทุนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ลักษณะการผลิต หรือกระบวนการผลิตของชาวนาดึงเอาความต้องการของตลาดเป็นหลัก เพราะตลาดจะเป็นแหล่งที่ใช้แลกเปลี่ยนสินค้า หรือผลผลิตของชาวนา และยังเป็นสถานที่ได้มาของทุนในรูปของเงินตราอีกด้วย นั่นคือ ชาวนาได้มีการแสวงหาทุนในการผลิตจากพ่อค้าแม่ค้า หรือนายจ้าง และการที่วิถีชีวิตของชาวนาดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับตลาดเพิ่มมากขึ้น ทำให้เวลาที่เคยมีในการทำกิจกรรมต่างๆ ดังเช่นอดีตต้องถูกนำมาใช้เพื่อการประกอบอาชีพเกือบจะทั้งหมด แรงงานที่เคยได้มาด้วยการช่วยเหลือให้วุ่นกันดังเช่นอดีตได้เปลี่ยนเป็นแรงงานจ้างความเอื้อเพื่อต่อกันที่เคยมีก็เหลือน้อยเต็มที ในขณะที่ความแร้นแค้น ความเสื่อมของทรัพยากรธรรมชาติมีมากขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยผลักดันให้ชาวนามีการปรับเปลี่ยนไปของอาชีพที่เป็นอยู่ ชาวนาหลายคนกลายเป็นพ่อค้า แม่ค้า หรือมีอาชีพอื่นอีกมากมาย โดยการปรับเปลี่ยนอาชีพที่เกิดขึ้นได้ส่งผลให้สภาพการดำเนินชีวิตแบบชาวนาดังเช่นอดีต ต้องเปลี่ยนไปตามลักษณะอาชีพที่ทำอยู่

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั้นเป็นเพราะว่าภายในสังคม หรือชุมชนบ้านดอนทราย มีการเปลี่ยนไปของลักษณะโครงสร้างทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในโครงสร้างเมื่อเกิดขึ้นต่อส่วนโดยอมส่งผลไปทั้งระบบโครงสร้างตามแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม (Structural - Functional Theory) ของนักมานุษยวิทยา 2 ท่าน คือ Bronislaw Malinowski และ A.R.Radcliffe Brown ได้กล่าวไว้ว่า "การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับส่วนประกอบหนึ่งส่วนประกอบใดของสังคม จะทำให้ส่วนประกอบอื่นมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้สังคมส่วนรวมมีความมั่นคง และดำเนินต่อไปได้"¹

¹ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ และวางแผน. 2538.

จากทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยมจะเห็นว่าเป็นการมองในลักษณะโดยรวมอย่างกว้างขวางของสังคม แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะใช้อธิบายในการปรับตัวที่เกิดขึ้นของชาวนาได้ทั้งหมด ดังนั้นจึงได้นำทฤษฎีการกระทำอาสานิยม (Voluntaristic Theory of Social action) ของ Talcott Parson มาช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวชาวนาในแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ ผู้ศึกษาได้อาศัยแนวคิดในเรื่องการวิเคราะห์การกระทำของบุคคลของ Talcott Parson ในการศึกษาถึงลักษณะการปรับตัวทางสังคม และเศรษฐกิจของชาวนาบ้านดอนทรายจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามประเพณีเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ โดยกำหนดให้ชาวนาคือผู้กระทำ (Actor) ได้มีการเลือกใช้วิธีการหลายๆ อย่างในการปรับตัวต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจที่ประสบอยู่ เพื่อให้ตัวเอง และครอบครัวมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี หรืออยู่รอดได้ ซึ่งก็คือ เป้าหมายที่ต้องการของพวกเขา (Goal Seeking) และในการปรับตัวของชาวนาแต่ละครอบครัวที่ได้ศึกษาทั้ง 14 ครอบครัวก็ได้ใช้วิธีการในหลายๆ ลักษณะที่แตกต่างกันไป (Alternative means) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสภาพการณ์ต่างๆ ของแต่ละครอบครัวจะเลือกตัดสินใจ (Situation conditions) เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยในการตัดสินใจของชาวนาเหล่านี้จะมีบรรทัดฐาน ค่านิยม ความคิดต่างๆ ในสังคม (Norms, Values and Other Ideas) ที่มีอยู่ในตัวชาวนาเองนั้นมาเป็นตัวกำหนดการเลือกตัดสินใจต่อการปรับตัว หรือมีพฤติกรรมไปในทางหนึ่งทางใด ที่จะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ และวิธีการปรับตัว หรือมีพฤติกรรมต่างๆ นั่นก็คือ การที่ชาวนาเลือกที่จะประกอบอาชีพใหม่ มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ และมีค่านิยม ความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยมีลักษณะแบบสังคมเมืองทั่วไป

จากการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา และการตั้งถิ่นฐานของชาวนาบ้านดอนทราย และการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจภายในชุมชน รวมทั้งการหยิบยกกรณีศึกษาทั้ง 14 ครอบครัวของชาวนาแต่ละกลุ่มฐานะ เพื่อดูลักษณะการปรับตัวต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งด้านสังคม และเศรษฐกิจทำให้ได้ทราบว่า การที่ชาวนาได้มีการปรับตัวเกิดขึ้นภายหลังจากชุมชนได้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์นั้น ชาวนาแต่ละครอบครัวมีลักษณะการปรับตัวที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจที่มีอยู่มาเป็นตัวกำหนดรูปแบบ หรือลักษณะของการปรับตัวของชาวนาแต่ละคน แต่ละครอบครัว และแต่ละกลุ่มฐานะ ซึ่งได้ชี้ให้เห็นไว้แล้วในส่วนของบทที่ 5 ในเรื่องการปรับตัวทางสังคม และเศรษฐกิจของครอบครัวชาวนาในกลุ่มฐานะต่างๆ โดยจะเห็นว่าชาวนาแต่ละครอบครัวมีการปรับตัวที่ไม่เหมือนกัน แม้แต่ชาวนาที่อยู่ในกลุ่มฐานะ

เดียวกันก็ตาม และการปรับตัวของชาวนาเมื่อต้องมีกิจกรรมการผลิตเพื่อการค้า จะเริ่มจากการปรับเปลี่ยนทางด้านพฤติกรรมก่อนอื่น กล่าวคือชาวนาที่ไม่มีที่ดินทำกิน หรือสูญเสียที่ดินไปด้วยสาเหตุต่างๆ ได้หันมายึดอาชีพใหม่ด้วยการออกรับจ้างภายใน - นอกชุมชน และถ้าไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพดังกล่าว ก็จะไปประกอบอาชีพใหม่ต่อไป การที่ชาวนาต้องพาตัวเอง และครอบครัวไปสู่อาชีพใหม่ มีผลทำให้สภาพชีวิตที่เคยเป็นมาแต่เดิมนั้นเกิดความไม่สมดุลขึ้น จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมตามอาชีพใหม่ที่ชาวนาดัดใจเลือกประกอบ ดังเช่น กรณีของนางเมือง ภายหลังจากสามีตาย และลูกๆ แต่งงานแยกครอบครัวไปหมด ที่ดินที่อยู่ไกลเกินไปได้ถูกนำออกขาย เพราะไม่มีแรงงานมากพอที่จะไปทำนาได้ เงินที่ได้จากการขายที่ดินดังกล่าวได้นำมาซื้อที่ดินในหมู่บ้านแทน และนางกับครอบครัวของลูกชายคนเล็ก ได้มีการประกอบอาชีพเลี้ยงวัวนม เลี้ยงสุกรเพิ่มขึ้น ที่ดินที่มีอยู่จำนวนมากได้แบ่งให้ครอบครัวของลูกคนอื่นทำกิน และให้เขาเช่าโดยเรียกเก็บเป็นข้าวหน้าลานแทน เป็นต้น

การที่นางเมืองต้องตัดสินใจขายที่ดินนั้นจะเห็นว่าเป็นเพราะเกิดความไม่สมดุลขึ้นภายในครอบครัว อันเนื่องจากแรงงานที่มีอยู่จำกัด และนางก็ทราบเกินกว่าจะทำเองได้ทั้งหมด แต่นางก็ยังคงการมีรายได้มาไว้ใช้จ่ายในครอบครัว ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมาแนะนำส่งเสริมให้เลี้ยงวัวนมอีก ทั้งครอบครัวของลูกชายก็ให้การเห็นชอบด้วย นางจึงตัดสินใจยึดอาชีพเลี้ยงวัวนมเพิ่มเข้ามาแทนการทำนาที่มีมาแต่เดิมเพียงอาชีพเดียว และการทำนาของนางเมืองกับลูกชาย เป็นการปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคในครอบครัว อาศัยรายได้จากการเก็บข้าวหน้าลานไว้ขายเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ แทนการผลิตข้าว หรือทำนาไว้ขายเอง ดังนี้ เป็นต้น ขณะที่ครอบครัวนางเมืองมีการปรับตัวไปสู่อาชีพใหม่ที่ยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรม แต่อีกหลายครอบครัวที่อยู่ในกลุ่มฐานะปานกลางหรือยากจนมิได้เป็นเช่นนี้ กล่าวคือ มีการหันไปพึ่งพาพ่อค้า นายทุน หรือสถาบันการเงินของรัฐ และเอกชนเพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จะอย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปของระบบเศรษฐกิจ ชาวนาส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะมีการช่วยเหลือ หรือพึ่งพาตัวเองก่อนด้วยการใช้ปัจจัยที่มีอยู่ในแต่ละครอบครัวนั้นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และเมื่อเกินกำลังตัวเองจึงจะหันไปพึ่งพาญาติสนิท ซึ่งก็พึ่งพากันไม่ค่อยได้มากนักทางด้านเศรษฐกิจ เพราะแต่ละคนก็มีฐานะความเป็นอยู่ที่ไม่แตกต่างกัน ฉะนั้นการพึ่งพากันจึงปรากฏในรูปของความสัมพันธ์ทางสังคมในกรณีของการช่วยเหลือ หรือการช่วยแรงกันตามงานประเพณีต่างๆ แม้แต่การขอแรงในช่วงการผลิตที่เร่งรีบจะมีปรากฏได้บ้างในบางครั้ง และมักเป็นเครือข่ายที่ใกล้ชิดกันเสียส่วนใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวนาหลายครอบครัวจึง

ต้องไปอาศัยความช่วยเหลือด้านเงินทุนจากเพื่อนบ้านที่มีฐานะดี หรือนายทุนนอกหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่แล้วนั้นชาวนาจะนิยมการขอความช่วยเหลือทางการเงินจากเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน และนายทุนที่ได้ร่วมประกอบการด้วยมากกว่าการที่จะไปขอกู้ ธกส. สหกรณ์การเกษตร หรือแม้แต่ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ เนื่องจากครอบครัวที่ไปขอกู้ยืมเงินมักเป็นครอบครัวที่มีฐานะปานกลางหรือยากจน ซึ่งไม่มีที่ดินเป็นของตัวเองที่จะไปใช้ในการค้ำประกันได้ แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมาก และพอมียุทธวิธีอันได้แก่ที่ดิน จึงจะไปขอกู้จากแหล่งเงินทุนเหล่านี้ และการมีค่านิยมที่เปลี่ยนไปในการนิยมวัตถุเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชาวนาหลายครอบครัวที่ต้องไปขอกู้จากแหล่งเงินทุนภายนอกก็เพื่อไม่ต้องการให้เครือข่าย หรือเพื่อนบ้านได้รู้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวตัวเอง ด้วยเกรงการถูกดูถูกจากผู้ที่อยู่ในหมู่บ้าน และจากการที่มีการติดต่อกับสังคมภายนอก การรับนวัตกรรมหลายๆ อย่างเข้ามา รวมทั้งค่านิยมที่เข้ามาสู่ชุมชนหลายประการได้นำพาชาวนาเหล่านี้ออกไปสู่อาชีพใหม่ที่มีทั้งการรับจ้างใน - นอกพื้นที่ ที่มีทั้งภาคเกษตรกรรม และนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งผลดังกล่าวล้วนแต่ส่งผลให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทุกๆ ด้าน แล้วสุดท้ายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อตัวชาวนาที่ต้องมีการปรับตัวไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข ท่ามกลางกระแสการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมานั้น

ในตอนต้นของการวิจัยได้มีการกล่าวถึงแนวคิดของ Talcott Parson ไว้ ทั้งนี้เพื่อต้องการนำมาเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่ศึกษา โดยเฉพาะกับกรณีศึกษาทั้ง 14 ครอบครัว ซึ่งจากแนวคิดของ Parson นี้ผู้ศึกษาได้นำมาปรับปรุงใช้เป็นกรอบแนวคิดสมมุติฐานในการวิจัยถึงการปรับตัวทางด้านสังคม และเศรษฐกิจของชาวนาบ้านดอนทรายเมื่อต้องเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์แล้วนั้น ชาวนาได้มีการปรับตัวทางสังคม และเศรษฐกิจที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม และเศรษฐกิจที่มาเป็นตัวกำหนดรูปแบบการปรับตัวที่แตกต่างกันระหว่างชาวนาด้วยกันเอง และการเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ของชาวนา ได้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ หรือวิธีการผลิตภาคเกษตรกรรม รวมทั้งมีค่านิยม และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป และจากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสมมุติฐานดังกล่าว สามารถทำการวิเคราะห์ออกมาได้ว่า แต่เดิมนั้นชุมชนแห่งนี้มีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามประเพณีที่มีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของการผลิตเพื่อเลี้ยงดูสมาชิกภายในชุมชน โดยมีค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองที่เข้ามาควบคุมให้สังคมดำเนินไปได้โดยสงบสุขอยู่ในสภาพที่สมดุล ชาวนามีการทำนาเพื่อบริโภคในครอบครัว และแบ่งปันกันเองในชุมชนนั้น การแสวงหาปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมีอยู่จำกัด การแก่งแย่งแข่งขัน หรือ

ในชุมชนนั้น การแสวงหาปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมีอยู่จำกัด การแก่งแย่งแข่งขัน หรือความแตกต่างทางด้านฐานะความเป็นอยู่จึงไม่ปรากฏอย่างเด่นชัด เพราะทุกคนทำการผลิตเพื่อการดำรงชีพได้เท่านั้น ฉะนั้นส่วนที่จะมีเหลือไว้เพื่อนำไปขายจึงมีไม่มาก ชีวิตความเป็นอยู่ดำเนินไปแบบเรียบง่าย ท่ามกลางความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แล้วในชุมชน ผู้คนซึ่งประกอบด้วยชาวลาวโซ่ง เป็นส่วนใหญ่จึงมีเวลาที่จะประกอบกิจกรรมอันเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันได้อย่างมากมาย นอกจากนี้ประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของผู้ที่อยู่ในชุมชนได้ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันของผู้คนในชุมชนไว้ได้ และยังเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน แม้ว่าความเป็นอยู่ของชาวนาเหล่านี้เมื่ออดีตจะดูแล้วค่อนข้างแคบ เป็นสังคมปิด เพราะความที่หมู่บ้านตั้งอยู่ห่างไกลชุมชนอื่น และการคมนาคมที่ไม่เอื้ออำนวย แต่ก็มีความเป็นอยู่ที่สุขสบายตามสภาพสังคม และเศรษฐกิจในขณะนั้น ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของผู้เฒ่าหลายคน จะเห็นว่าได้พูดถึงความปรารถนาที่อยากจะให้หมู่บ้านได้กลับไปมีสภาพเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

ต่อมาเมื่อหมู่บ้านมีถนนใช้ที่สะดวกสบายขึ้น ได้เป็นสิ่งนำพา หรือมีการไหลเข้ามาของรูปแบบกิจกรรมเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ โดยการผ่านไปตามแผนนโยบายของรัฐ และจากการไปมาหาสู่กันของชาวนาในหมู่บ้านกับผู้อยู่นอกชุมชน ทำให้มีการรับรู้ข่าวสารภายนอก ได้เห็นการกระทำต่างๆ ของผู้คนภายนอกแล้วเกิดความพอใจได้นำเข้ามาสู่ชุมชน ซึ่งผู้ที่กระทำดังกล่าวมักเกิดขึ้นจากคนรุ่นใหม่ โดยในระยะแรกจะเป็นเรื่องของสิ่งใกล้ตัว อันได้แก่ เทคนิควิธีการทำนาแบบใหม่ด้วยเครื่องจักร ซึ่งก็คือการใช้รถไถนาแทนการใช้วัวเทียมคันไถ มีการใช้พันธุ์ชนิดใหม่ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ การสวมใส่เสื้อผ้าแบบคนไทยทั่วไปแทนชุดเสื้อผ้าสีดำของชาวลาวโซ่ง มีการฝึกพูด อ่าน เขียนด้วยภาษาไทยภาคกลางแทนการเรียนรู้ภาษาโซ่ง ฯลฯ จากนั้นเมื่อนโยบายต่างๆ ของรัฐที่เข้าไปสู่ชุมชน ทำให้ชาวนาเกิดการตื่นตัวเพิ่มมากขึ้น การไหลเข้ามาของนวัตกรรมต่างๆ ได้ก่อให้เกิดความต้องการในด้านปัจจัยต่างๆ สำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน และกระบวนการผลิตทางภาคเกษตรกรรมได้มีผลให้ชาวนามีการปรับตัวเกิดขึ้น เพื่อแสวงหารายได้เพิ่มขึ้นในการตอบสนองต่อความต้องการปัจจัยดังกล่าว แต่เนื่องจากชาวนาแต่ละครอบครัวมีปัจจัย หรือเงื่อนไขทางสังคม และเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันแต่เดิมได้ทำให้มีการเลือกใช้วิธีการปรับตัวเพื่อแสวงหาหรือตอบสนองความต้องการดังกล่าวแตกต่างกันไป ซึ่งปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ได้แก่ การมีเครือข่ายที่เอื้อต่อการช่วยเหลือเพียงใด แหล่งทุนที่จะนำมาใช้ในการผลิตที่อาจจะเป็นเงิน ที่ดิน หรือเมล็ดพันธุ์ก็ได้ และที่สำคัญนั้นก็คือ ศักยภาพของชาวนาผู้กระทำนั้นมีมากน้อยเพียงไร ดังนี้ เป็นต้น และจากความแตกต่างทางสังคม และเศรษฐกิจต่างๆ

และการปรับตัวของชาวนานอกจากจะเกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวแล้วยังเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมอีกด้วย ดังนั้นก่อนที่ชาวนาจะได้มีการปรับตัวจนมามีอาชีพ หรือฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบันได้นั้น ชาวนาต้องใช้วิธีการปรับตัวหลายๆ อย่างด้วยกัน มิได้ใช้วิธีการเพียงอย่างเดียว และหากวิธีการใดที่ตัดสินใจเลือกเพื่อใช้ในการปรับตัวของชาวนาไม่ประสบความสำเร็จ หรือยังไม่เป็นที่พอใจ ชาวนาก็จะหันไปสู่วิธีการอื่นต่อไป จนกระทั่งสามารถไปสู่เป้าหมายจึงจะคงอยู่ในสภาพนั้นในระยะเวลาหนึ่ง และเมื่อมีความไม่สมดุลเกิดขึ้นอีกจากสาเหตุใดก็ตาม ชาวนาก็จะมีการปรับตัวเกิดขึ้นอีกเป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ไม่มีวันสิ้นสุด ทั้งนี้เพราะว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลานั่นเอง

ดังนั้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมด และตรวจสอบสมมุติฐานดังกล่าวข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า สมมุติฐานที่ตั้งไว้ในเบื้องต้นนั้นเป็นความจริงที่ว่า การที่ชาวนาเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ได้มีผลทำให้ชาวนามีการปรับตัวทางด้านสังคม และเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม และเศรษฐกิจที่มีอยู่มาเป็นตัวกำหนดรูปแบบการปรับตัวที่แตกต่างกันระหว่างชาวนาด้วยกันเอง และผลของการที่เข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ได้มีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบ หรือวิธีการผลิตทางภาคเกษตรกรรม รวมทั้งเปลี่ยนค่านิยม และวิถีชีวิตของชาวนาบ้านดอนทราย โดยการปรับตัวตามเงื่อนไขต่างๆ ที่อยู่ของชาวนาแต่ละครอบครัว ได้ทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนามีความแตกต่างกัน ซึ่งหากครอบครัวใดมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัวได้มาก และรู้จักนำมาใช้ที่เหมาะสม ก็จะทำให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กลายเป็นครอบครัวชาวนาที่มีฐานะดี แต่ในทางตรงกันข้ามหากครอบครัวใดมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยจำกัด หรือมีน้อย และยังไม่รู้จักเลือกใช้ที่เหมาะสมก็จะกลายเป็นชาวนาผู้ยากไร้ หรือครอบครัวชาวนาที่ยากจน หรือมีฐานะปานกลางดำรงชีพด้วยการหาเข้ากินค่าไปวันๆ ดังปรากฏในกรณีศึกษาที่ได้กล่าวไว้ทั้งหมดแล้วนั้น

จากทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมจะเห็นได้ว่า เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นที่ส่วนหนึ่ง ส่วนใดของระบบภายในสังคมใดก็ตาม ย่อมจะส่งผลกระทบต่อทุกส่วนภายในสังคมนั้นกล่าวคือ เมื่อหมู่บ้านดอนทรายมีการคมนาคมที่สะดวกสบายรวดเร็วขึ้นกว่าเดิม ทำให้มีการติดต่อสื่อสารกับชุมชนภายนอกมากขึ้น และที่สำคัญได้มีการหลั่งไหลเข้ามาของนวัตกรรมต่างๆ ชุมชนอย่างมาก จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำเนินชีวิตและรูปแบบการผลิตของชาวนา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวย่อมทำให้เกิดความไม่สมดุลภายในสังคม โดยสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของการที่ชาวนามีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ วิถีชีวิตของชาวนาตลอดจน

กระบวนการผลิตได้เข้าไปผูกพันกับระบบการผลิตเพื่อการค้าที่มีตลาดเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน และเป็นตัวกำหนดรูปแบบการผลิต มีการใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยน แทนการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของดังเช่นอดีตที่ผ่านมา ซึ่งการเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้าทำให้ชาวนาต้องพึ่งพาตลาดสูงและไม่สามารถเป็นผู้กำหนดขั้นต่อนกต่างๆ ในการผลิตได้อีกต่อไป การผลิตมุ่งเพื่อขายมากกว่าใช้บริโภคภายในครัวเรือน ทำให้ชาวนาต่างดิ้นรนต่อสู้มีการแข่งขันกันมากขึ้น ขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จำกัดและนับวันแต่จะลดน้อยลง จนในที่สุดต้องเผชิญกับสภาพความอดอยากแร้นแค้นจนต้องมีการปรับตัว เพื่อที่จะทำให้ตนเองและครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตไปได้ อย่างปกติสุขท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามากระทบดังกล่าวได้

การปรับตัวที่เกิดขึ้นของชาวนานี้ได้ปรากฏให้เห็นในสภาพของการมีอาชีพใหม่ที่หลากหลายขึ้น ซึ่งมีทั้งอาชีพในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมจะพบเห็นได้ในคนรุ่นหนุ่มสาวเป็นจำนวนมากดังที่ได้เสนอไว้ในช่วงต้นแล้ว และการประกอบอาชีพที่พบในแต่ละครัวเรือนนั้นจะเห็นได้ว่าการเลือกประกอบอาชีพหลายๆ อย่างในคราวเดียวกัน โดยขึ้นกับเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือนที่จะเอื้ออำนวยให้กระทำได้ แต่ทั้งนี้มีเป้าหมายเดียวกันก็คือ เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นในการที่จะมาใช้เลี้ยงดูสมาชิกภายในครัวเรือนได้อย่างเพียงพอจะอย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาที่ได้ ทำให้ได้ภาพรวมของหมู่บ้านดอนทรายที่เมื่อต้องเข้าสู่สภาพสังคมและเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์แล้วนั้น จะเห็นว่าแม้ชุมชนแห่งนี้จะมีการรับเอานวัตกรรมใหม่ๆ แบบสังคมเมืองเข้าไว้มาก แต่ก็ยังมีลักษณะของประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของตนไว้อยู่ และจะปรากฏเห็นชัดในกลุ่มของผู้สูงอายุในชุมชน อาทิเช่น การนับถือผีบรรพบุรุษ ประเพณีการไหว้ศาลหมู่บ้าน ความเชื่อบางอย่างแบบชาวลาวโซ่ง เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านขั้นตอนการผลิตก็ยังมี การนำเอาวิธีการผลิตแบบเดิมที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษอันถือว่าเป็นรูปแบบของภูมิปัญญาชาวบ้าน มาช่วยในการผลิตอีกด้วย

ดังนั้นจึงไม่เป็นการแปลกหากเมื่อเข้าสู่หมู่บ้านดอนทรายจึงพบเห็นการผสมผสานกันของวิธีการดำเนินชีวิตแบบเก่าอันเป็นแบบชาวลาวโซ่ง อันได้แก่การแต่งกาย ประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม ร่วมกับวิธีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่มีการนำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ที่ผลิตขึ้นด้วยระบบของเทคโนโลยีขั้นสูงอยู่ในชุมชนแห่งนี้ และหากพิจารณาให้ลึกซึ้งเข้าไปอีก เราอาจกล่าวได้ว่าผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เป็นไปตามกระบวนการปรับตัวของชาวนาในการที่จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างปกติสุขท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั่นเอง